

Νεοελληνική Ἀθροστομία
πρῶτο μέρος

ISBN: 978-960-504-243-1

ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ
ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2019

© Έκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ & ΜΑΙΡΗ ΚΟΥΚΟΥΛΕ

Άσκληπιοῦ 6, Ἀθήνα 106 80
τηλ.: 210 3639962 – fax: 210 3623093
www.nefelibooks.com

Μαίρης Κουκουλέ

**ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΑΘΥΡΟΣΤΟΜΙΑ**

**εισαγωγή
G. Legman**

1 **άθινα**
1984
νεφέλη

LOOSE-TONGUED GREEKS.

Paris, 1983.

Copyright © 1983 by Digamma Editions.

All rights reserved.

*No part of this book may be reproduced or
utilized in any form or by any means,
electronic or mechanical, including photocopying
and recording, or by any information storage
and retrieval system, without
permission in writing from the publisher.*

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΘΥΡΟΣΤΟΜΙΑ.

Athens, 1984.

Copyright © 1984 by Mary Koukoules.

Ἐκδόσεις Νεφέλη,

Μαυρομυχάλη 9, 106 81 Ἀθήνα, τηλ. 3607744.

Ἡ εἰσαγωγή τοῦ G. Legman,
μαζί μέ τά παραδείγματα 4, 5, 6, 9 καί 12,
ἐδημοσιεύτηκαν, τόν Αὐγούστο τοῦ 1983,
στήν ἀμερικάνικη ἐπιθεώρηση *Maledicta* / VI, 1982.

Ἡ ἀρχική ἔκδοση τῆς μελέτης / ἀνθολογίας

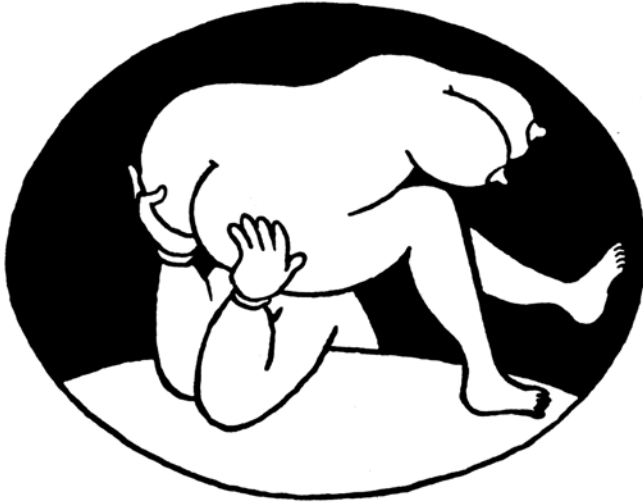
LOOSE-TONGUED GREEKS

μεταφράστηκε ἀπό τόν John Taylor.

Ἡ βινιέτα τοῦ βιβλίου σχεδιάστηκε

ἀπό τόν Selçuk Demirel.

Printed in Greece.

στόν Ἡλία Πετρόπουλο
τόν ἀθυρόστομο

Πίνακας περιεχομένων

Είσαγωγή του G. Legman	11
Ἄ ν θ ο λ ο γ ί α	
Πρόλογος	19
1. Ἐκείνη ἡ Ἀρχαία Ἑλλάδα: Θεοί, Ἡρώες κ.ἄ. (παραδείγματα 1–13)	24
2. Δημοτικά καὶ Δημώδη (παραδείγματα 14–40)	33
3. Μαντινάδες (παραδείγματα 41–68)	41
4. Ψευδοδημοτικά, Ψευδοδημώδη καὶ Παρωδίες· Λαϊκά Τραγούδια καὶ Στιχάκια τοῦ Δρόμου (παραδείγματα 69–101)	46
5. Γλωσσodέτες καὶ Συλλαβισμοί· Παρηγήσεις καὶ Ὑπαινιγοί· Λογοπαίγνια Ἐρωτικά καὶ Ὑπονοούμενα (παραδείγματα 102–134)	54
6. Παροιμίες καὶ Παροιμιώδεις Ἐκφράσεις· Εὐχές, Κατάρες, Αἰνίγματα καὶ Ἐξορκισμοί (παραδείγματα 135–182)	63
7. Τραγούδια κόντρα στήν Ἐξουσία: Πολιτικά καὶ Ἀντιθησκευτικά (παραδείγματα 183–203)	72
8. Σχολικά Τραγούδια καὶ Ποιήματα· Παιδιές καὶ Ἀριθμητικά· Ποδοσφαιρικά (παραδείγματα 204–222)	77
9. Διάλογοι· Ἐρωτήσεις καὶ Ἀπαντήσεις (παραδείγματα 223–249)	83
10. Πειράγματα καὶ Ἐμπαιγμοί (παραδείγματα 250–268)	91
11. Βρισιές καὶ Ἀπειλές (παραδείγματα 269–274)	96
12. Λαϊκή Φιλοσοφία καὶ Ἀφορισμοί (παραδείγματα 275–277)	97
13. Τοῦ Μονιουῦ, τοῦ Πούτσου, τοῦ Κώλου· Αἰμομιξία, Σοδομομοσός, Κτηνοβασία, Ἀνανισμός (παραδείγματα 278–302)	98
Ἄλφαθητικός κατάλογος ὄλων τῶν παραδειγμάτων	107
Σημειώσεις	121

Ἡ ταξινόμηση τῆς ὕλης εἶναι σχεδόν αὐθαίρετη
καὶ δέν ἔχει παρά μιὰ σημασία μεθοδολογική.
Μέσα σέ κάθε χωριστή κατηγορία τά παραδείγματα παρατίθενται
μέ ἀλφαθητική σειρά, σύμφωνα μέ τόν ἀρχικό στίχο.

Πονῶ ἐπά πονῶ ἐκέ
πονῶ στά μέλη μου ὅλος
μόνο στόν κῶλο δέν πονῶ
καί νᾶμουνα οὐλος κῶλος.

Δέν οφείλεται σέ άδεξιότητα τό ότι καί ή μετρική καί ή περιστασιακή όμοιοκαταληξία αὐτῶν τῶν πιστῶν μεταφράσεων τῶν νεοελληνικῶν μπουρλέσκ στίχων μοιάζει νά εἶναι ἄτεχνη καί μάλιστα χαλαρή. Αὐτή ή άνευλαβής ἀφροντισιά – ἀκόμη καί στή μορφή τῆς μετρικῆς – εἶναι ἀπό ἐκεῖνες πού μεταφέρουν καί γλεντάνε τό γεγονός τοῦ νά ἀποτελοῦν ἕνα ὀλοκληρωτικό μέρος τοῦ μπουρλέσκ χιούμορ τους. Αὐτή ή ἀντίληψη τῆς ἔμμετρης μετάφρασης – ἐπί παραδείγματι ή μεταφορά τοῦ *Faust* τοῦ Γκαίτε ἀπό τόν Bayard Taylor – κατά τήν ὁποία ὁ μεταφραστής ἀποπειρᾶται νά δημιουργήσει ἕνα ὁμορφο, ἀλλά ἔξ ὀλοκλήρου παραφρασμένο στή γλώσσα του ποίημα, μέ ρίμες ἀπολύτως διαφορετικές ἀπό τίς ρίμες τοῦ πρωτότυπου, σάν ἕνα εἶδος μεγενθυμένης ή τροποποιημένης εἰκόνας / καθρέφτη τοῦ ἀρχικοῦ ποιήματος, δέν εἶναι πιά ἕνα παραδεκτό ἰδεῶδες γιά τόν σημερινό μεταφραστή, καί, θά ἦταν ἐντελῶς ἄτοπη ἐδῶ. Ἐντ’ αὐτοῦ ἐπελέγη μιά ἀστίλδωτη καί ρεαλιστική κυριολεξία.

Οὐσιαστικά ὠμή, ή χιουμοριστική ποίηση αὐτοῦ τοῦ εἶδους, ὑφίσταται στήν Ἑλλάδα, ὅπου τήν τραγουδοῦν καί τήν ἀπαγγέλουν – στρατιῶτες, ναυτικοί, φοιτητές, καλόγεροι, ἐργαζόμενοι, χωρικοί καί παιδιά – σάν ἕνα τεράστιο γέλιο ή κραυγή πρόκλησης καί διακωμώδησης. Διακωμώδησης τῆς ἐξουσίας καί τοῦ πατριωτισμοῦ· ἐπίσης, τῆς ἱστορίας καί τῆς θρησκείας, τῆς ἐπίσημης αἰσθητικῆς, τῆς ἠθικῆς καί τῆς εὐαισθησίας. Εἶναι λοιπόν ἀντονόητο πῶς, μήτε τά πρωτότυπα ἑλληνικά λαϊκά κείμενα, μήτε οἱ ἐδῶ ἀγγλικές μεταφράσεις τους, ἐπιδιώκουν ἰδιαιτέρως μιά μετρική κανονικότητα ή κάποια ἀκαδημαϊκή ὁμορφιά – ἐκτός ἀπό τό γεγονός τοῦ ὅτι εἶναι, εἰ δυνατόν, σέ παραδοσιακό δεκαπεντασύλλαβο – πράγμα πού θά ἦταν ἀπολύτως ξένο στήν ἐκρηκτική πρόθεση καί εὐσυγκινησία αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνήθικου μπουρλέσκ. Κατά τόν ἴδιο τρόπο, ή κομπή ἐρωτική παρωδία τοῦ *Socrates and Alcibiades*, πού ἔκανε ὁ Eugene Field καί πού ἀπαγγέληκε στό Papyrus Club τῆς Βοστώνης τό 1888, εἶναι γραμμένη σέ κλασικό ἀγγλικό ἱαμβικό ἑπτάμετρο.

Τά παραδείγματα πού παρέχονται ἐδῶ, στήν σχεδόν λέξη πρὸς λέξη ἀγγλική μετάφραση, αὐτῆς τῆς νεοελληνικῆς Ἐντι-Μούσας γεννιοῦνται, τραγουδιοῦνται καί ἀπαγγέλλονται, στίς μέρες μας, κυρίως ἀπὸ στρατιῶτες καί φοιτητές. Πολλά ἀπ' αὐτά τά πρωτάκουσε ἡ ἀνθολόγος στό προαύλιο τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ἀθήνας, ὅταν ἦταν φοιτήτρια, κορίτσι δεκαοχτώ-δεκαεννιά χρονῶν· τά τραγούδαγε ἡ παρέα της. Κάμποσα ἄλλα τά ἄκουσε ἀπὸ κάποιον θεῖο της, ἀξιωματικό τοῦ στρατοῦ, στό πάρτι τῶν ἀρραβῶνων του, ὅταν, τύφλα στό μεθύσι, τά ἔλεγε μαζί μέ τούς φίλους του στρατιωτικούς. Μερικά θυμήθηκε καί κατέγραψε ἀπὸ πολιτικές συγκεντρώσεις, στήν Ἀθήνα καί στό Παρίσι, ὅπου τραγουδιόντουσαν σέ πολύ στενό φιλικό κύκλο – στήν συντροφιά της αὐτό τό ἀποκαλοῦσαν Ἐκπομπή Τά Ἀρχίδια – καί, τέλος, ἀπὸ παιδικές κατασκηνώσεις.

Παρά τήν ἀπλῶς χιουμοριστική καί προφορική ἀντιεξουσιαστική ἐξέγερση πού ἐκφράζεται μ' αὐτά τά ποιήματα καί τήν εὐρεία πλατφόρμα τοῦ ἑλληνικοῦ κοινωνικοῦ κύκλου ὅπου τά συναντάμε, σέ καμιά περίπτωση δέν θεωροῦνται καθῶς πρέπει, οὔτε κἂν παραδεκτά, παρά μόνο στό πνεῦμα ἑνός ἀνοιχτόλογου χιούμορ – κι αὐτό μόνο μεταξύ πολύ στενῶν φίλων. Δέν εἶναι μόνον, ἢ μᾶλλον ὄχι τόσο, τό αἰσχρολόγο λεξιλόγιο πού δημιουργεῖ αὐτό τό σχετικό ταμπού. Εἶναι ἡ ἠθελγημένη διακωμῶδηση καί σάτιρα τοῦ τί εἶναι, ἢ τοῦ τί πρέπει νά εἶναι, σεβαστό στό στάνταρ κοινωνικό ἐπίπεδο: ἡ ἔθνικὴ ἱστορία, οἱ θεοί, οἱ ἥρωες καί ὁ ἥρωισμός, καί, ἡ παραδοσιακὴ κυρίαρχη ἐξουσία. Γιά ὅλους, λοιπόν, αὐτούς τούς λόγους, ἡ ἀνθολόγος δέν ἐνεθαρρύνθη σχεδόν καθόλου κατὰ τήν ἔρευνά της· οὔτε κἂν ἀπὸ τούς ἴδιους τούς δημιουργούς, τραγουδιστές, ἢ ἀφηγητές, τοῦ ὕλικου της.

Τό ύλικό αὐτό, ἐπειδή ἀνήκει στό κοινωνικό ταμπού πού τό περιβάλλει καί ἐπειδή ὑποβάλλεται στήν αὐστηρότατη θρησκευτικοπολιτική λογοκρισία τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου, διατηρεῖται καί μεταδίδεται, σχεδόν ἐξ ὀλοκλήρου, διά τοῦ προφορικοῦ λόγου. Μέχρι σήμερα ἐλάχιστα πράγματα ἔχουν δημοσιευθεῖ, ἐδῶ κι ἐκεῖ – κι αὐτά οὔτε κἄν στήν Ἑλλάδα, ἢ μᾶλλον ἰδιαιτέρως ὄχι στήν Ἑλλάδα – ἀπό τό τεράστιο ἐρωτικό της λαογραφικό ποτάμι τῆς νεότερης περιόδου· μήτε οἱ εὐτράπελες ἱστορίες της, μήτε οἱ ἀθυρόστομοι σίχιοι της, μήτε τό ἐρωτικό σλάγκ λεξιλόγιό της. Ἐπί τῶν ἀνέκδοτα καί καλαμπούρια ὑπάρχει, πρῶτα-πρῶτα, μόνον ἡ εἰδική συλλογή (μᾶλλον σύντομη καί ἀργά παρουσιασμένη) *Contes licencieux de Constantinople et de l'Asie mineure* (1906) τοῦ καθηγητή Jean Nicolaïdes, δημοσιευμένη στή σειρά *Contributions au Folklore Erotique*, πού βγήκε στό Kleinbronn ἀπό τόν Ficker – τό μοιραῖον ἑνός ὀνόματος! – ὡς συνέχεια τῆς μεγάλης ἐρωτικῆς σειράς *Kryptadia* πού τυπώνονταν στήν Γαλλία. Ὅλο τό ὑπόλοιπο ὑλικό τοῦ ἐκτεταμένου ἀρχείου τοῦ Nicolaïdes κατεσχέθη καί ἐξηφανίσθη μετά τόν μυστηριώδη θάνατο (ἢ δολοφονία) του, στήν Χίο τό 1893. Πολύ ἀργότερα, ἐμφανίζεται ἀρκετό ὑλικό στήν λογία μελέτη τοῦ καθηγητή Φαίδωνος Κουκουλέ *Τά οὐ φωνητά τῶν Βυζαντινῶν* (Ἀθήνα, 1948), καί, γενικότερα, στό μεγάλο ἐξάτομο ἔργο του *Βυζαντινῶν βίος καί πολιτισμός*, πού καλύπτει ὅλες τίς πλευρές τῆς καθημερινῆς ζωῆς στήν μεσαιωνική ἐποχή. Ὑπάρχει, ἐπίσης, κάποιο περαιτέρω ὑλικό πού περιλαμβάνεται σέ τοπικές λαογραφικές μελέτες, ὅπως π.χ. τοῦ Γ. Ρήγα γιά τήν Σκιαθο καί τοῦ Π.Χ. Ζῶη γιά τήν Ζάκυνθο.

“Όσον ἀφορᾶ τούς ἐρωτικούς λαϊκούς στίχους, ἡ λογία *Δημοτική Ἀνθολογία* τοῦ Μιχαήλ Σ. Λελέκου, πού δημοσιεύτηκε στήν Ἀθήνα τό 1868–69, περιέχει ἕνα σύντομο κεφάλαιο – τά *Πριάπεια*. Ὅμως, ἔξω ἀπό τήν Ἑλλάδα, προηγούμενα λίγα τέτοια τραγούδια, μεταφρασμένα στό *Neugriechische Volks- und Freiheitslieder* (Λειψία, 1842) τοῦ Daniel Sanders. Τώρα τελευταία, τό 1981, ἐπανεκδόθηκε στήν Ἀθήνα ἕνα μέρος ἀπό τά *Πριάπεια* τοῦ Λελέκου σέ μιά μικρή πλακέτα, μαζί μέ δώδεκα παρόμοια τραγουδάκια προερχόμενα ἀπό τοπικές μελέτες γιά τήν Εὐβοία καί τήν Ζάκυνθο, καθῶς καί δύο ἀθυρόστομα τραγουδάκια καταγραμμένα κατευθείαν ἀπό τό στόμα τοῦ λαοῦ – ὄλ’ αὐτά κάτω ἀπό τόν εἰλικρινή τίτλο *Γαμοτράγουδα*. Ἡ ἀπό μακροῦ ἀναμενόμενη στιγμή τῆς εἰλικρίνειας γιά τήν νεοελληνική ἐρωτική λαογραφία ἔφτασε μέ τό ἐξαιρετικό καί ἀπολύτως μή-ἐξαγνισμένο *Modern Greek Humour* (1979), μιά ἀνθολογία ἀπό τριακόσια ἀθυρόστομα καλαμπούρια καί ἄσμενες ἱστορίες πού συνέλεξε ἡ ἀνθρωπολόγος τοῦ πανεπιστημίου τῆς Νέας Ὁρλεάνης Ethelyn G. Orso. Στήν Ἑλλάδα, ὅπου τά ἔτι εἰλικρινέστερα βιβλία τοῦ Ἡλία Πετρόπουλου διώκονται καί ἐπιχειρεῖται ἡ καταστολή τους (ἀφοῦ εἶναι δημοσιευμένα ἐκεῖ), ἡ μελέτη τῆς Orso – καί ἐλπίζουμε τό παρόν βιβλίο – χαίρει τῆς ἐλευθερίας, μιᾶς ἐλευθερίας ἐπιτρεπτῆς στήν ἑλληνική λαογραφία μόνον ἐφόσον δημοσιεύεται στό ἐξωτερικό, στήν Διασπορά.

Τό υπέροχο και εξαιρετικά πλούσιο ελληνικό έρωτικό λεξιλόγιο ελάχιστα, επίσης, επέσυρε την προσοχή των λογίων, εκτός από τις σύντομες έρωτικού περιεχομένου λίστες που βρίσκουμε στο κλασικό λεξικό του Σουΐδα, καθώς και του Ήσυχιου, που έπιμελήθηκε ο Moritz Schmidt στά μέσα του περασμένου αιώνα. Ο γάλλος έρωτικός ποιητής και πεζογράφος Pierre Louys συνέλεξε ύλικό για ένα ελληνικό έρωτικό γλωσσάριο (σέ σχέση μέ τό άριστούργημά του *Aphrodite*), αλλά οί καρτέλες του και οί παραπομπές του γιαυτή την έργασία σκορπίστηκαν και χάθηκαν μετά τόν θάνατό του, γύρο στά 1920. Πολύ εϋτυχώς, μιά μεγάλη έργασία περισυλλογής ύλικού άρχισε και συνετελέσθη μέ τό όμοφυλοφιλικό λεξικό *Καλιαρντά* (1971) και άλλα δημοσιεύματα του ΉλΙΑ Πετρόπουλου, καθώς και μέ τό βιβλίο του *Τό μπουρδέλο* (1980), και, επίσης, μέ τή μικρή του ανακοίνωση για τίς νεοελληνικές χειρονομίες – αυτή την σιωπηρή γλώσσα! – και τίς ύβρεις και προκλήσεις, που δημοσιεύτηκε στο *Maledicta III* (1979). Τό καθοριστικό *Glossarium Eroticum* του Dr. Gaston Vorberg (Στουτγάρδη, 1930) ελάχιστους ελληνικούς όρους περιέχει· τό γλωσσάριο, πλούσια είκονογραφημένο, αναφέρεται σχεδόν άποκλειστικά στα κλασικά λατινικά έρωτικά.

Τέλος, θεωρώ σκόπιμο τό νά ἐκφραστεῖ, ἐδῶ, ἡ εὐγνωμοσύνη πού οἱ λαογράφοι καί φιλόλογοι θά πρέπει νά αισθάνονται γιά τήν τόσο ἀργοπορημένη δημοσίευση τῆς *Νεοελληνικῆς Ἀθυροστομίας*, μέ τό σπάνιο ἀνέκδοτο ἐρωτικό λαογραφικό ὕλικό, τούς στίχους καί τό γλωσσάριο. Στόν παρόντα τόμο περιλαμβάνονται τά ἐξῆς κεφάλαια/θέματα, πού καλύπτουν σχεδόν ὅλο τό φάσμα τοῦ νεοελληνικοῦ χιουμοριστικοῦ λαϊκοῦ στίχου καί πρόζας, τῶν ἀπαγγελιῶν καί διαλόγων, πού συμπληρώνεται μέ τά καλαμπούρια καί τά ἀνέκδοτα πού ἔχουν ἤδη δημοσιευτεῖ ἀπό τόν Nicolaïdes καί τήν Orso: 1. Ἀπό τήν Ἀρχαία Ἑλλάδα, Θεοί, Ἡρώες, 2. Δημοτικά καί Δημῶδη, 3. Μαντινάδες, 4. Ψευδοδημοτικά, Παρωδίες, Λαϊκά Τραγούδια, Στιχάκια τοῦ Δρόμου, 5. Γλωσσοδέτες, Συλλαβισμοί, Παρηγήσεις, Ὑπαινιγμοί, Ἐρωτικά Λογοπαίγνια, Ὑπονοούμενα, 6. Παροιμίες, Παροιμιώδεις Ἐκφράσεις, Εὐχές, Κατάρεις, Αἰνίγματα, Ἐξορκισμοί, 7. Ἀντι-ἐξουσιαστικά Τραγούδια, 8. Σχολικοί Στίχοι, Παιδιές, Ἀριθμητικά, Ποδοσφαιρικά, 9. Διάλογοι, 10. Πειράγματα, 11. Βρισιές, Ἀπειλές, 12. Λαϊκή Σοφία, Ἀφορισμοί, 13. Παραδείγματα γιά τά Σεξουαλικά Ὅργανα καί τήν Ἐρωτική Ζωή, καί, 14. Ἐρωτικό Γλωσσάριο. Προφανῶς, θά πρέπει νά ὑπάρχουν κι ἄλλες κατά θέμα κατηγορίες πάνω στό πλούσιο αὐτό ὕλικό τοῦ νεοελληνικοῦ φολκλόρ – κατηγορίες πού νά μή στηρίζονται τόσο πάνω στήν γλωσσική φόρμα, καθῶς τό βλέπουμε ἐδῶ. Μά φαίνεται ὅτι, πρὸς τό παρόν, αὐτή ἡ προσέγγιση εἶναι ἡ ὄσο γίνεται καλύτερη. Πρέπει νά παρατηρήσουμε πῶς, ἐλάχιστες γλώσσες διαθέτουν τόσον ἐκτενῆ καί σπάνια δημοσιεύματα γιά τό ἐρωτικό φολκλόρ. Ἐξαίρεση ἀποτελοῦν ἡ γερμανική καί ἡ ρωσική γλώσσα – μιὰ ἐξαίρεση καταγραμμένη στους σαράντα τόμους τῶν μεγάλων ἐρωτικῶν σειρῶν *Anthrophytéia* καί *Kryptadia* πού ἄρχισαν νά δημοσιεύονται ἀπό τόν καθηγητή Friedrich S. Krauss, τό 1883, ἀκριβῶς πρὶν ἕναν αἰῶνα, καί πού σταμάτησαν ἀπό τούς χιτλερικούς. Ὅφειλουμε ἕνα χρέος στήν ἀσυνήθη ἀποφασιστικότητα καί ἰκανότητα τῆς ἀνθολόγου, τῆς θαρραλέας ἐλληνίδας λαογράφου κυρίας Μαίρης Κουκουλέ, κρητικῆς καί χιώτικης καταγωγῆς.

G. LEGMAN

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ

*Δύναμη ποῦχει ἡ κοπελιά στόν ἀφαλό ἀπό κάτω
θάξει τό φίδι ζωντανό καί θγάξει το ψοφάτο.*

Ἡ ἀθυροστομία εἶναι, στήν Ἑλλάδα, ἀπαγορευμένος καρπός. Ἡ λογοτεχνία μας – ἂν ἐξαιρέσεις τά βιβλία τοῦ Ἡλία Πετρόπουλου – εἶναι ἐλάχιστα τολμηρή. Στά ἐγκυκλοπαιδικά μας λεξικά δέν ὑπάρχουν λήμματα γιά τίς πιό κοινές λαϊκές κακές λέξεις καί ἐκφράσεις· γίνονται ἀκόμη κατασχέσεις βιβλίων καί οἱ συγγραφεῖς *ἀσέμνων* μπαίνουν φυλακή· οἱ μανάδες ἀπειλοῦν τά παιδιά τους νά τούς δάλουν *πιπέρι στήν γλώσσα* ἂν ξεστομίσουν *κακά λόγια*· ἡ Σαπφώ, οἱ Ἀρχαῖοι Λυρικοί, ὁ Ἀριστοφάνης, ὁ Ἀρχίλοχος, εἶναι πιά πολύ μακριά...

Ξαφνικά, τό 1868, ὁ Μιχαήλ Λελέκος δημοσιεύει, στίς τελευταῖες σελίδες τῆς ἀνθολογίας του, μιά συλλογή ἀπό ἐρωτικά δημοτικά τραγούδια πού τά τιτλοφορεῖ *Πριάπεια*. Ἐκτοτε, δέν ἔγινε καμιά προσπάθεια συγκεντρώσεως παρόμοιου ὕλικου. Ὡστόσο, τό 1974, παρουσιάστηκε μιά χωριστή ἀσχολίαστη ἐπανεκδόση τῶν *Πριαπείων*, ἐνῶ, τό 1981, κυκλοφόρησαν τά *Γαμοτράγουδα* – πού δέν εἶναι παρὰ τά *Πριάπεια* μαζί μέ κάτι λίγες προσθήκες ἀπό τοπικά λαογραφικά δημοσιεύματα καί μόνον δύο ἀνέκδοτα ἐρωτικά τραγούδια.

Στίς ἀπέραντες ἀνθολογίες τοῦ Δημοτικοῦ μας Τραγουδιοῦ, στίς συλλογές παροιμιῶν, στά ἰδιωματικά γλωσσάρια καί στά νεοελληνικά λεξικά θρῖσκουμε καμιά φορά σκόρπια ψιχία ἀθυρόστομων λέξεων καί τσουχτερῶν ἐκφράσεων, ὅπως π.χ. στό *Λεξικόν ἱστορικόν καί λαογραφικόν Ζακύνθου* (1963) τοῦ Λ.Χ. Ζώη, στά *Λαογραφικά τῆς Σκιάθου* τοῦ Γ. Ρήγα (1958–1970), στό *Εὔβοια / λαϊκός πολιτισμός* (1974) τοῦ Δημ. Σέττα, καθῶς, ἐπίσης, σέ μερικά λεξικά τῆς λαϊκῆς ἐλληνικῆς γλώσσας: τό 1967 κυκλοφορεῖ τό πρόχειρο *Λεξικό τῆς Λαϊκῆς* τοῦ Κωνστ. Δαγκίτση, τήν ἐπόμενη χρονιά τό ἀργκοτικό *Γλωσσάριο τῶν ρεμπέτηδων* τοῦ Ἡλίας Πετρόπουλου καί, τό 1981, τό ἀρκετά διαστικό *Λεξικό τῆς πιάτσας* τοῦ Ε. Ζάχου, ὅπου θησαυρίζονται κάμποσες κακές λέξεις. Ἐπρεπε νά ἐρθεῖ στήν Ἑλλάδα ἡ ἀμερικανίδα Ethelyn G. Orso γιά νά ἀποκτήσουμε μιά συλλογή σεξουαλικῶν καλαμπουριῶν χάρις στό διβλίο τῆς *Modern Greek Humor: A Collection of Jokes and Ribald Tales* (1979). Κι ὁμως, τό πλούσιο κι ὀλοζώντανο ὕλικό τῆς νεοελληνικῆς παραδόσης πάντα περιμένει κάποιον ἐρευνητή καί ὑπάρχει πολλή δουλειά νά γίνει ἀκόμη στούς κύκλους τῶν ναυτικῶν μας, στούς στρατιωτικούς, στήν ὑπαιθρο.

Τὴν ἰδέα νὰ συλλέξω ἀθυρόστομους στίχους καὶ ἐκφράσεις ὀφείλω στὸν μεγάλο λαογράφο G. Legman, ὁ ὁποῖος μὲ ἐνεθάρρυνε ὅταν, πρὸ τριετίας, πάνω στὴ συζήτηση πού κάναμε γιὰ τὴ δική του περίφημη, τεράστια συλλογὴ τῶν Limericks, τοῦ εἶπα πὼς θυμᾶμαι καὶ γώ μερικά τέτοια σατιρικά καὶ τολμηρὰ ποιηματάκια καὶ ἐκφράσεις ἀπὸ τὰ παιδικὰ καὶ φοιτητικά μου χρόνια. «Καὶ τί κάθεσαι ἀπραγῆ;» – μοῦ λέει – «Μάζεψέ τα καὶ θά σοῦ βρῶ ἐκδότῃ καὶ θά σοῦ γράψω πρόλογο ἐγώ». Ἔτσι ἄρχισα ἀπὸ τὴν ἴδια μέρα κιόλας τὴν καταγραφή. Ἔχοντας πλήρη συνείδηση τοῦ πόσο ντελικάτο καὶ δύσκολο εἶναι νὰ πλησιάσω τοὺς κατάλληλους ἀνθρώπους καὶ νὰ τοὺς κάνω νὰ ξανοιγοῦν, ἄρχισα ἀπὸ τὰ παιδιά μου καὶ τοὺς φίλους τους (φαίνεται ὅτι στίς παιδικές κατασκηνώσεις ἢ αἰσχρολογία δίνει καὶ παίρνει). Μετὰ ἔπιασα τό σοί μου, κάτι μακρινούς θεῖους, στρατιωτικούς. Παρ' ὄλο τὸν πουριτανισμό πού βασιλεύει στὴν ἑλληνικὴ οἰκογένεια δέν ἀποκλείεται σ' ἓνα οἰκογενειακὸ γλέντι, ἀρραβῶνα, βάφτιση, ἢ καὶ μετὰ ἀπὸ κηδεῖα, ὕστερ' ἀπ' τὸ δεύτερο - τρίτο ποτηράκι ν' ἀρχίσουν νὰ λύνονται οἱ γλῶσσες. Οἱ παλιόφιλοι καὶ γνωστοὶ ἀπὸ τὰ παιδικὰ καὶ φοιτητικά μου χρόνια – οἱ αὐλές τῶν σχολείων καὶ τῶν πανεπιστημίων βρῖθουν ἀσέμνων τραγουδιῶν καὶ ἐκφράσεων – ὑπῆρξαν ἄλλοτε λαλίστατοι καὶ ἄλλοτε ἔπασχαν ἀπὸ ἀμνησία. Ἐπιασα τοὺς καλλιτέχνες, πού ξέρουν πολλὰ καὶ ἔχουν μιά ἰδιαίτερη αἴσθηση γιὰ τὴν ἐλευθερία. Τέλος, ἔκανα ἓνα μεγάλο ταξίδι στὴν Κρήτη, ὅπου ἀνθεῖ ἡ κρητικὴ ἀθυρόστομη μαντινάδα, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τό πλούσιο ὕλικό πού συγκέντρωσα. Περιττό ν' ἀναφέρω ὅτι πολὺ συχνὰ βρῖστηκα, ἐξεδιώχθηκα κακῆν-κακῶς, καί, μάλιστα, μερικοὶ φίλοι ἢ συνάδελφοι μοῦ ἔκοψαν τὴν *καλημέρα*. Καλύτερης ὑποδοχῆς ἔτυχα στοὺς καλλιτεχνικούς κύκλους καὶ στὰ νέα παιδιά, τὰ ὁποῖα συχνὰ στὸν ἐνθουσιασμό τους ἤθελαν νὰ προσθέτουν καὶ δικὰ τους λόγια στὰ ἤδη ὑπάρχοντα, εἰς πείσιμα τῆς ἀποδοκιμασίας τῶν γονιῶν τους.

Τά στιχάκια καί οί έκφράσεις πού δημοσιεύονται, ἐδῶ, καθρεφτίζουν τό χοντροκομένο καί κακότεχνο γκέλ τοῦ προφορικοῦ λόγου ἐνάντια στήν καταπίεση. Ἀνήκει στόν ἀναγνώστη νά βρεῖ πίσω ἀπό κάθε στίχο ποιά εἶναι ἡ καταπιέζουσα δύναμη, πού ἀναγκάζει τόν ὁμιλοῦντα ν' ἀντιδράσει μ' αὐτό τόν τρόπο. Ἡ φόδρα τῆς εὐγένειας, τῆς ὁμορφιάς, τῆς λεπτεπίλεπτης σχέσης κρύβει συχνά πολλά ξέφτια, ξέφτια πού δέν ὑπακούουν στό νόμο τῆς ἀξιολογικῆς ποιοτικῆς ἱεραρχίας. Καί, ἀκριβῶς, αὐτά τά ξέφτια ἐξετάζουμε ἐδῶ γιά ν' ἀντιληφθοῦμε (ἂν ποτέ!) τό γλωσσικό μας ἔνδυμα μέσ' ἀπ' τίς ραφές του.

Στήν κατάταξη διαπράττω μίαν ὑποχρεωτική ζαβολιά, διότι δημοτικά, λαϊκά, ἢ σχολικά ἀνωνύμων στιχοπλόκων, τά μὲν ταιριάζουν στήν κατηγορία τῶν δέ καί τανάπαλιν. Ὁ ἀναγνώστης ἄς μὴν δώσει μεγάλη σημασία στήν ταξινόμηση τῆς ὕλης, ὅπως τήν ἔκανα. Παρατηρῶ κάποια συχνότητα σέ ὀρισμένες λέξεις καί ἐκφράσεις (π.χ. *κῶλος, ἀπό πίσω*), μιά σχεδόν ἀπουσία σκατολογικῶν ἐκφράσεων, μίαν ὑπερέκφραση τῆς *μαλακίας* καί ὄλων τῶν παράγωγων, ἰδιαίτερα στά χρονολογικῶς νεότερα λογοπαίγνια, ὅπου τό *εἰδικό θάρος* κάθε *κακῆς λέξης / ἐκφρασης* εἶναι διαφορετικό κάθε φορά στό στόμα τοῦ κάθε Ἕλληνα, ἀνάλογα μέ τό περιβάλλον, τήν παιδεία, τίς ἐμπειρίες καί τόν χαρακτήρα του. Ἡ μεταφορά τοῦ θάρους ἀπό τόν ἕνα κύκλο στόν ἄλλο, ἀπό τή μιά γενιά στήν ἄλλη, ἀπό τούς ἄνδρες στίς γυναῖκες, ἀπό τήν οἰκογένεια στή δουλειά, στό δρόμο, στά μέσα ἐπικοινωνίας περνάει στίς λέξεις καί κυλάει, χτυπάει, χτυπιέται. Ὑπενθυμίζω τίς πασιγνώστες παροιμίες μας: *ἡ γλώσσα κόκαλα δέν ἔχει καί κόκαλα τσακίζει / ἀπό μικρό κι ἀπό τρελό θά μάθεις τήν ἀλήθεια.*

Δέν κρίνω σκόπιμο νά ἐπεκταθῶ σέ φιλολογικούς χαρακτήρισμούς τοῦ ὕφους, τῆς γραμματικῆς, τῆς σύνταξης, μήτε σέ καλολογικῆς (βλέπε κακολογικῆς) παρατηρήσεις. Ἄν μοῦ ζητᾶτε δέ ἱστορικά καί πραγματικά σχόλια, θεωρῶ πῶς εἶναι πολύ νωρίς γιά νά τά γράψουμε. Ἡ ἱστορία γράφεται κάθε στιγμή, ἀλλά δέν μαθαίνεται. Ποτέ δέ θά μάθουμε τήν πραγματική ἱστορία τῆς γλώσσας μας καί τοῦ τόπου μας. Εἴμαστε καταδικασμένοι νά ψάχνουμε συνεχῶς...

Θέλω, ἐδῶ, νά εὐχαριστήσω προσωπικά ὄσους μέ βοήθησαν, γιατί – στ' ἀληθινά – χωρίς τήν συμπαράστασή τους δέν θά κατάφερα νά πραγματοποιήσω αὐτή τή συλλογή: τόν τραγουδιστή μαντιναδόλογο Ἄβυσηνό, ἀπό τό Ἡράκλειο· τούς λογοτέχνες Δημήτρη Γιακουμάκη καί Δημήτρη Δειλινό· τήν Χρυσούλα Κακουράκη, ἀπό τά Χανιά· τόν φιλόλογο Γιάννη Κουκουλέ· τήν κόρη μου Κάκια Κουκουλέ καί τόν γιό μου Φαίδωνα Κουκουλέ, φοιτητές· τόν μαθητή Κυριάκο Λιμάκη· τά ξαδέρφια μου Ἀθηνᾶ καί Μιχάλη Μηνουδάκη, ἀπό τήν Κρήτη· τόν τεχνίτη Μιχάλη Μουτζούρη, ἀπό τήν Μεσσηνία· τήν κυρία Νίκη, ἀπό τήν Κρήτη· τόν Νίκο, ἐστιάτορα στό Παρίσι· τήν Κατίνα Ξανθάκη, ἀπό τήν Κρήτη· τόν ποιητή Μανόλη Ξεξάκη καί τόν ἀδερφό του Κώστα Ξεξάκη, κρητικούς· τήν ἀνεψιά μου Κατερίνα Ξυλά, φοιτήτρια, ἀπό τήν Ἀθήνα· τούς ἀθηναίους ἀρχιτέκτονες Ἐλένη καί Ἡλία Παπαγιαννόπουλο, καί, τά παιδιά τους Σπύρο καί Γιώργο, μαθητές· τόν λογοτέχνη Ἡλία Παπαδημητρακόπουλο, στρατηγό-γιατρό, ἀπό τόν Πύργο Ἡλείας, καθώς καί τή γυναίκα του Νιόδη, ἐπίσης γιατρό, ἀπό τήν Θεσσαλονίκη· τήν Ρούλα Παπαδιαμάντη· τήν ἀρχιτέκτονα Ἀγγέλα Πεζανού, ἀπό τήν Θεσσαλονίκη· τόν ναυτικό Ἡλία Πιπίνου· τόν κύριον Ἀντρέα Σπανουδάκη, μαντιναδόλογο, ἀπό τό Ρέθυμνο· τόν φοιτητή Ἴωνα Σταυρόπουλο, ἀπό τήν Ἀθήνα· τόν ζωγράφο Κώστα Τσόκλη, ἀπό τήν Ἀθήνα· τόν φιλόλογο Γιάννη Τσουδερό, ἀπό τό Ρέθυμνο· τόν ζωγράφο Ἀλέκο Φασιανό, ἀπό τήν Ἀθήνα· καί τόν ἀθηναῖο φοιτητή Δημήτρη Χατζή. Τέλος, εὐχαριστῶ τόν Ἡλία Πετρόπουλο, πού ἐπιμελήθηκε τήν ἔκδοση αὐτοῦ τοῦ βιβλίου.

ΜΑΙΡΗ ΚΟΥΚΟΥΛΕ

1

*Δέν παίρνετε παράδειγμα κι ἀπ' τόν σοφό Σωκράτη,
πού διά τοῦ κῶλου πέθανε τήν τρύπα τήν ἀφράτη!*

.....
τοῦ ἔκανε τοῦ Πλάτωνα τόν κῶλο σάν κοφίνι
.....

2

*Εἰς τόν πόλεμον τῆς Τροίας
ἐγαμήθηκεν ὁ Δίας
μέ τήν Ἥρα τήν πουτάνα,
ποῦχε κῶλο σά φαγάνα
καί μουνί σάν караβάνα.*

3

*Καί ὁ Σωκράτης ὁ σοφός τήν ἄλειψε μέ λάδι
καί γάμαγε τούς μαθητές, πλὴν τοῦ Ἀλκιβιάδη.*

36

*Κι ὁ Σωκράτης ὁ σοφός
κῶλον γάμαγε κι αὐτός!*

Ο ΤΡΩΙΚΟΣ Ο ΠΟΛΕΜΟΣ.

Κάτ' ἀπ' τό κάστρο τό θαρύ μέ τά πλατειά τά τείχη
στέκοντ' οἱ ἔλληνες βουβοί καί βλαστημοῦν τήν τύχη.

Μοίρα κακή τούς ἔριξε καί πάνε δέκα χρόνια·
οἱ ζέστες τούς ἀφάνισαν, τούς ἔλιωσαν τά χιόνια·
καί ὁ πανοῦργος Ὀδυσσεάς ἔχει κι αὐτός σασίσει
καί τούς θεούς παρακαλεῖ γιά νᾶβρουν κάποια λύση.

– Ἄχ, Ὀδυσσεά (ἔλεγε) εἶσαι μέγας δλάκας·
ποιός τοῦπε τοῦ Μενέλαου νά γεννηθεῖ μαλάκας;
κι ἔτσι τόν Πάρη ἄφησε νά τότε κερατώσει
καί στῆς Ἐλένης τό μουνί τόν ποῦτσο του νά χώσει·
κι ἐγώ τί φταίω σ' ὄλ' αὐτά ν' ἀφήσω τήν καλή μου
καί δέκα χρόνια νά τραβῶ στήν Τροία τό πουλί μου;
Αὐτά κι ἄλλα σκεφτότανε, μάτι χωρίς νά κλείσει,
μά 'τανε δύσκολο πολύ, δέν ἔβλεπε τή λύση.

Μέσα στήν τρύπια του σκηνή μιά μέρα ξαπλωμένος
ἐχάιδεψε τόν ποῦτσο του ποῦτανε σηκωμένος.

Τά δύο μεγάλ' ἀρχίδια του κρεμόντουσαν μέ χάρη
καί νά! μπροστά του ἦ Ἀθηνά ἐστάθη μέ τό κοντάρι.

Σηκώνει τή γλαμύδα της καί δείχνει τό μουνί της·
σκύβει καί λέει στό ἀφτί μέ καύλα στή φωνή της:

– ὦ, πολυμήχανε Ὀδυσσεά, ἀπ' τοῦ Ὀλύμπου τά ὕψη
στό πατρικό τό σπίτι σου σέ κοίταγα μέ θλίψη
τῆς Πηνελόπης τό μουνί νά τό γαμῆς μέ λύσσα
κι ἀόρατη κατέβαινα καί μάζενα τά χύσια·
σά λυσσασμένη κοίταγα τήν ὁμορφη ψωλή σου,
τ' ἀρχίδια σου τά τριχωτά καί τό χοντρό καυλί σου
κι εἶμ' ἀπό τότε ἀνήσυχη καί δέ θά ἤσυχάσω
τόν ποῦτσο σου, πού λαχταρῶ, ἄν δέν τόν δοκιμάσω.
Ἐγώ κρατάω τά κλειδιά, τήν Τροία γιά νά πάρεις,
μά πρέπει γιά ἀντάλλαγμα νά μοῦ τόν φεομάρεις.